

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Навчально-методичні матеріали
до практичних і лабораторних занять
для здобувачів другого (магістерського)
рівня вищої освіти
за спеціальністю 013 Початкова освіта
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка*

УДК 811.161.2:008(072)

К 90

Культура наукової української мови.

Навчально-методичні матеріали до практичних і лабораторних занять для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка: методичний посібник / укл. Бісовецька Л.А. Рівне : РДГУ, 2023. 27 с.

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол « 5 від 31 серпня 2023 року)

Рецензенти:

Андрійчук Валентина Вікторівна – завідувачка лабораторії дошкільної та початкової освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Сойко Інна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, декан педагогічного факультету ПЗВО «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Укладач:

Бісовецька Людмила Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету

© Бісовецька Л.А.

© РДГУ, 2023

ВСТУП

Навчально-методичні матеріали до практичних і лабораторних занять для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти укладено згідно з Освітньо-професійною програмою за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Мета навчальної дисципліни – розширити уявлення здобувачів вищої освіти про науковий стиль української мови, про наукові тексти як результат науково-дослідницької праці, сформувати мовну культуру та мовно-фахові компетенції як невід’ємну складову й обов’язкову ознаку освіченості та професіоналізму молодого дослідника, сприяти успішній презентації наукових та навчально-наукових здобутків, зокрема й кваліфікаційних завдань.

Відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики, здобувач вищої освіти у результаті вивчення курсу «Культура наукової української мови» набуває низки загальних компетентностей:

1) здатність до рефлексії власного освітнього та професійного досвіду; готовність до постійного саморозвитку та самовдосконалення, проектування подальших освітніх траєкторій; до передання набутих знань іншим людям на основі застосування сучасної педагогічної методології, набуття вмінь постійного професійного самовдосконалення й самоосвіти з метою актуалізації знань про правову дійсність, збереження власного потенціалу актуального та інноваційного мислення;

2) здатність працювати в команді на рівні суб’єкт-суб’єктної взаємодії та ефективної комунікації; уміння ефективно спілкуватися з широкою науково-педагогічною спільнотою та громадськістю, діяти на основі етичних міркувань; здатність до автономної і командної роботи над власним науковим дослідженням;

3) використання форматів усного та письмового спілкування з широкою науково-педагогічною спільнотою та громадськістю українською та іноземними мовами щодо сучасних концепцій дослідження проблем освіти;

4) володіння педагогічною технікою і майстерністю; вміння знаходити оптимальні засоби педагогічної комунікації; здатність до інноваційної діяльності в сучасних соціально-педагогічних умовах, розширення меж професійної компетентності, мотиваційно-професійної спрямованості.

У результаті вивчення дисципліни магістрант має:

1) проводити наукові дослідження, аналіз та узагальнення наукової літератури, організовувати психолого-педагогічні експерименти,

опрацьовувати результати із застосуванням методів математичної статистики, підбивати підсумки, формулювати висновки;

2) усвідомлювати власні індивідуальні особливості, вбачати перспективи самовдосконалення і професійного зростання; удосконалювати рівень педагогічної майстерності, моральної культури; систематично підвищувати рівень науково-методичної кваліфікації;

3) володіти спеціалізованими концептуальними знаннями, набутими у процесі навчання; вміти розв'язувати складні задачі та вирішувати проблеми, які виникають у професійній діяльності; враховувати гендерні аспекти прав людини, відповідати за прийняття рішень у складних умовах. Вміти добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування, а також враховувати особливості комунікативної діяльності, зокрема і в електронній мережі;

4) вільно володіти державною мовою, вміти застосовувати знання державної мови усно і письмово; спілкуватися іноземною мовою; нести відповідальність за використання державної мови в освітньому процесі;

5) володіти тактиками та стратегіями спілкування, законами та способами комунікативної поведінки, міжособистісної взаємодії; приймати обґрунтовані рішення, обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи, міжособистісної взаємодії; нести відповідальність за вибір та тактику способу комунікації.

У результаті вивчення курсу «Культура наукової української мови» набуває низки предметних компетентностей:

1) поглиблення знання про науковий стиль української мови, його функціонування, інструментарій дослідження;

2) розширення уявлення про українську наукову мову, мовні засоби наукового тексту, розвинути потреби в нормативному вживанні засобів мови;

3) опанування технології роботи із сучасним українським науковим текстом, розвиток уміння і навички мовностилістичного аналізу наукового тексту;

4) редагування тексту наукової роботи згідно з вимогами наукового стилю, в тому числі з використанням сучасних інформаційних технологій;

5) формування мовнокомунікативної, мовнотермінологічної, дослідницької компетентності здобувачів освіти;

6) оволодіння культурою усного виступу, культури наукового спілкування

7) виховання мовного смаку і мовного чуття, критичного ставлення до ненормативної вимови;

8) оцінювання власного наукового мовлення та мовлення інших авторів наукового тексту.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Науковий стиль української мови: загальна характеристика і специфічні риси

Мета: поглиблення знання про науковий стиль української мови, його функціонування, інструментарій дослідження; опанування технології роботи із сучасним українським науковим текстом, розвиток уміння і навички мовностилістичного аналізу наукового тексту.

План

1. Місце наукового стилю серед інших функціональних стилів української мови.
2. Науковий стиль української мови: загальна характеристика і специфічні риси.
3. Підстили і жанри наукового стилю.
4. Особливості усного і писемного наукового мовлення.
5. Становлення і розвиток наукового стилю української мови.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

Завдання 1. Укладіть термінологічний словник, подавши визначення термінів: *жанр наукового стилю мови, функціональний стиль мови, функції наукового стилю: інформативна, епістемічна, комунікативна, перформативна, гносеологічна, когнітивна, впливу, аргументованого доказу, діалогічна.*

Завдання 2. Поставте наголоси у словах. Складіть із ними 3 речень у науковому стилі.

Адже, бюлетень, виразний, вірші, діалог, джерело, запитання, кілометр, новий, одинадцять, помилка, помилки, різновид, рукопис, читання.

Завдання 3. Проаналізуйте статтю, подану у фаховому журналі («Початкова школа», «Український педагогічний журнал», «Виховна робота в школі», «Педагогічна майстерня» тощо), за планом:

- тема, основна проблема, головна думка;
- мета і завдання;
- узгодженість назви статті з основним змістом;
- композиція статті, висновки;
- доречність застосування мовних засобів.

Завдання 4. Укладіть бібліографію до теми вашої наукової роботи (10 джерел, у тому числі монографії, статті, словники, автореферати дисертацій тощо), оформлену згідно з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015. «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Завдання 5. Випишіть 10 наукових термінів (із визначеннями), що стосуються вашого кваліфікаційного дослідження.

Завдання 6. Поясніть, в чому полягають стильові недоречності такого листа. Спробуйте довести цей текст до певної стилістичної однорідності.

Високоповажна подруго! Цим листом доводжу до твого відома, що налаштувалася вже була їхати до тебе, а тут – телеп kota в борщ - okazія: профком дає путівку, яка горить. Отож, начувайся, будь здорова й не кашляй. Бажаю тобі ясного неба, щастя і здоров'я, кавказького довголіття, радості буття і грошей шапку. Твоя вірна колежанка Оксана.

Завдання 7. Відгадайте твір за його науковим описом:

Народно-поетичний твір про дворічну трав'янисту рослину з родини капустяних, або хрестоцвітних.

Народно-поетичний твір про дитинча великої рогатої худоби – альбіноса.

Писемно-літературний твір про представника родини псових, забарвленого у холодний колір.

Запишіть декілька наукових описів творів для дітей.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА: Мовні особливості наукового стилю української мови

Мета: розширення уявлення про українську наукову мову, мовні засоби наукового тексту, розвинути потреби в нормативному вживанні засобів мови; опанування технології роботи із сучасним українським науковим текстом, розвиток уміння і навички мовностилістичного аналізу наукового тексту.

План

1. Нормативність сучасної української мови.
2. Фонетико-інтонаційні особливості усної форми наукового стилю.
3. Комунікативні властивості наукової мови (повна вимова звуків, переважно розповідна інтонація, уповільнений темп мовлення).

4. Лексика наукового стилю. Терміни як лексична особливість наукового тексту.
5. Морфологія наукового мовлення.
6. Синтаксис наукового мовлення.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

Завдання 1. Укладіть термінологічний словник, подавши визначення термінів: *автореферат, абстрагування, аксіоматизація, аргумент, дедуція, дефініція, концепція, монографія, наукова гіпотеза, наукове мовлення, науковий стиль, синтез.*

Завдання 2. Поставте наголоси у словах. Складіть із ними 3 речення у науковому стилі.

Автори, вимога, випадок, видання, вимова, виразний, дискурс, документ, навчання, найяскравіший, насамперед, насамкінець, переобрання, позачерговий.

Завдання 3. Укладіть список із прізвищ, імен, по батькові десяти науковців, що досліджували проблеми, пов'язані з вашою кваліфікаційною роботою. Наприклад, *Василь Олександрович Сухомлинський.*

Завдання 4. Зробіть стилістичний аналіз наукового тексту (на вибір, 250 слів).

Український мовознавець А. Капелюшний узагальнив ознаки наукового стилю. Проілюструйте прикладами:

- уживання термінів;
- використання абстрактної лексики;
- уживання наукової фразеології (складених термінів);
- переважання іменників, використання категорії числа іменників із послабленим граматичним значенням;
- використання прикметників для уточнення змісту поняття через зазначення його ознак;
- широке вживання дієслова у формі теперішнього позачасового;
- використання форм особи дієслів та особових займенників у найбільш абстрактно-узагальнених значеннях;
- уживання прислівників у сполучній функції;
- використання різних видів складних речень і складного синтаксичного цілого.

Завдання 5.

Проаналізуйте науково-навчальний текст за ступенем уживаності іменників та дієслів. Сформулюйте аргументований висновок.

Завдання 6.

До запозичень доберіть українські відповідники.

Запозичення: гетерогенний, демілітаризація, дескриптивний, детермінувати, компаративний, еквівалент, конденсувати, рафінований, секундарний, ліміт, симптом, пролонгація, прерогатива, превалювати, акумулювати, адекватний, індіферентний, радикальний, превентивний.

Українські відповідники: спричиняти, порівняльний, відповідник, згущувати, ущільнювати, різнорідний, роззброєння, обмеження, ознака, продовження, перевага (виняткове право), переважати, збирати, нагромаджувати, накопичувати, рівний, відповідний, тотожний, байдужий, неактивний, докорінний, запобіжний, очищений, описовий, визначати, зумовлювати, вторинний.

Завдання 7. Відредагуйте текст. Зверніть особливу увагу на перевірку фактичного матеріалу.

Лексичне значення слова.

Лексикологія - багатоаспектна наука, яка вивчає природу і суть слова, цього виникнення та зміну, визначення значення слів та їх вживання, структуру словникового складу слова, шляхи його поповнення та ін. В компетенції лексикології й стали слово сполучення. Такий широкий спектр лексикологічних проблем зумовив необхідність розрізняти лексикологію у вузькому й широкому значеннях. Як що у вузькому значенні лексикологія – це розділ літературознавства, що вивчає словниковий склад мови, то в ширшому значенні – це загальне позначення розділів, які вивчають слово. Термін лексикологія вперше введено німецькою енциклопедією Дені Дідро та Л.Д'Аламбера в 1865 р. До лексикології в широкому значенні слова належать такі науки: 1) власне лексика – наука про словниковий склад; 2) семантикологія – наука про значення слів; 3) ономаціологія – наука, яка досліджує походження слів; 4) етимологія – наука, що вивчає процеси найменування. 5) Фразеологія – (від гр. Phrases “мовний зворот, фразема”) – наука про стійкі звукосполучення, 6) ономастика – наука про загальні назви, яка складається з антропології – науки про імена людей і топографії – науки про географічні назви; 7) орфографія – наука, що вивчає систему правил, що забезпечують однакові написання. 8) лексиграфія – наука про укладання

словників. Лексикологія, як окремий розділ мовознавства виділилася раніше від інших розділів, наприклад – граматики.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Наукові тексти різних жанрів: властивості і структурно-сміслові компоненти

Мета: опанування технології роботи із сучасним українським науковим текстом; аналіз наукових текстів різних жанрів.

План

1. Науковий текст як комунікативний блок. Структурні елементи наукового тексту.
2. Причиново-наслідкові зв'язки між компонентами.
3. Функції структурних елементів наукового тексту (пояснення, обґрунтування, уточнення, доповнення, унаочнення та ін.).
4. Властивості наукового тексту: зв'язність (єдність теми, змісту, оцінки змісту, композиції, зв'язок речень, абзаців), цільність на рівні змісту, функції, форми, наявність меж тексту (початок і кінець), логічність.
5. Різновиди наукових текстів: академічні, навчальні, енциклопедичні тексти. Власне наукові тексти: науково-теоретичні і науково-експериментальні.
6. Принципи відбору наукових текстів: принципи змістовної насиченості, наукової інформативності, новизни, змістової закінченості, доступності, проблемності.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

Завдання 1. Укладіть термінологічний словник, подавши визначення термінів: *абзац, заголовок наукового тексту, метод, параграф, плагіат, посилання, розділ, рубрикація, текст, умовні позначення, цитата, цілісність наукового тексту.*

Завдання 2. Поставте наголоси у словах. Складіть із ними 3 речень у науковому стилі.

Беремо, громадянин, добуток, експерт, загадка, зібрання, котрий, листопад, мережа, міліметр, показник, показники, передовсім, рукописний, черговий.

Завдання 3. Підготувати повідомлення «Редагування наукового тексту. Види редагування: вичитка; скорочення; обробка; переробка».

Завдання 4. Оберіть серед поданих словосполучень ті, які відповідають чинним нормам слововживання.

I. Саме завдяки ньому – саме завдяки йому; статтів – статей; вживання у більш вужчому значенні – вживання у вужчому значенні; більше ста опитаних – понад сто опитаних; одна третина студентів – третина студентів; двохрічна перерва – дворічна перерва; їх науковий керівник – їхній науковий керівник; моє особисте враження – особисте враження; з других джерел – з інших джерел; завідувач відділом – завідувач відділу; ввиду того, що – через те, що – зважаючи на те, що...; у повному об'ємі – у повному обсязі; діючі документи – чинні документи; через деякий час – згодом – незабаром; з точки зору – з погляду; ряд праць – низка праць; справа в тому – річ у тім.

II. Правильно – вірно; дозволяє сказати – дає змогу сказати; виконано мною – я виконав(-ла); в одній і той же час – водночас; до останнього часу – донедавна; бігло (поверхнево) ознайомитися – побіжно ознайомитися; опрeдeлeння – визначення; беззаперечні докази – неспростовані докази; з цього часу – відтепер; смисл життя – сенс життя; в цілому передбачено – загалом передбачено; у кінцевому рахунку – врешті-решт; установка – настанова; як правило – переважно – здебільшого; тим не менше – проте – однак – попри це; складати частину – становити частину; розробка питань – розроблення питань; відповідно з дослідженнями – відповідно до досліджень; згідно до розпорядження – згідно з розпорядженням – відповідно до розпорядження – за розпорядженням.

Завдання 5. Зредагуйте текст, уникаючи тавтологій і плеоназму та інших стилістичних помилок:

1. Я зробив свій власний вибір про майбутнє. 2. Майстер виконує усі свої вироби своїми власними руками, без допомоги технічних приспособлень. 3. Уже навчаючись на першому курсі, він виявив неабиякі потенційні можливості в галузі фразеології. 4. Ряд наявних недоліків, які є в рефераті, можна виправити по мірі читання. 5. Навчаючись у школі, я старалась довести свою старанність і заінтересованість літературою. 6. Збагачення лексики відбувається через прихід іншомовних слів у нашу лексику. 7. Педагог має бути освідченим учителем молоді. 8. А я почала навчатись лише рік тому назад.

Завдання 6. Відредагуйте текст. Особливу увагу зверніть на його композицію.

Специфика розвитку різних рівнів мови.

Отже, у мові можуть змінюватися її елементи, але структура мови не піддається швидким змінам. Стійкість мови забезпечує її системний характер. Найбільш стійкою є граматики, особливо морфологія. Однак і тут відбуваються зміни. Наприклад колись у нашій мові було значно більше часових форм дієслова. Тільки минулий час мав чотири форми – аорист, імперфект, перфект і плюсквамперфект, які з часом замінилися однією часовою формою. Не було і дієприслівників. Вони з'явилися у 14-15 ст. Приблизно в той самий час замість семи відмін іменників усталилися чотири. У англійській граматиці значні зміни відбулися в 11 ст. Під впливом масового запозичення французьких слів. Повільніше від словникового складу замінюється фонетична система. Якщо зміни в словнику мовці помічають за свого життя, то зміни в фонетиці важко помітити протягом життя одного покоління. Це пояснюється тим, що фонетика підпорядковується дії суто мовних внутрішніх законів. Однак фонетичні зміни все ж мають місце. Так у давньоукраїнській мові зникли носові голосні звуки [ǫ] і [ę], зредуковані голосні звуки [ъ] і [ь], стало діяти чергування [o], [e] з [i] у відкритому складі тощо. Щоправда темпи змін у різних групах лексики не однакові. Основний склад мови, особливо його ядро, змінюється повільно. За даними американського мовознавця М.Сводеша, за 1000 років змінюється 20 відсотків ядра основного словникового фонду. Різні рівні (ярус) мови змінюються з неоднаковою швидкістю. Найчутливішою до всіх змін, які стаються в суспільстві, є лексико-семантична система. Не буде перебільшенням сказати що словниковий склад мови змінюється щодня. Одні слова з'являються в мові (саміт, електорат, дайджест, снікерс, інтернет), інші зникають (боярин, раднарком, каламар).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Мовне оформлення результатів наукової роботи

Мета: оволодіння нормами мовного оформлення наукових текстів різних жанрів (кваліфікаційна робота, стаття, тези, резюме); опанування технології роботи із сучасним українським науковим текстом, розвиток умінь і навички мовностилістичного аналізу наукового тексту.

План

1. Мова і стиль викладу у науковій роботі.

2. Вибір теми. Принципи вибору теми.
3. Визначення структури наукової роботи.
4. Складання робочого плану.
5. Опрацювання літературних джерел. Прийоми роботи з науковим текстом.
6. Бібліографічний опис. Робота з українськими ресурсами мережі Інтернет.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

Завдання 1. Укладіть термінологічний словник, подавши визначення термінів: *бібліографія, картотека, каталог, конспект, мова науки, наукова тема, наукова стаття, тези, термін.*

Завдання 2. Поставте наголоси у словах. Складіть із ними 3 речень у науковому стилі.

Були, віршами, інклюзія, каталог, квартал, мережа, ознака, параліч, порядковий, проміжок, текстовий, урочистий, феномен, царина, чотирнадцять.

Завдання 3. Підготувати повідомлення «Методи наукових досліджень», «Композиційна організація наукового тексту: розділ, параграф, шрифтове виділення, графічне оформлення».

Завдання 4. Напишіть наукову статтю за одним із аспектів свого магістерського дослідження, дотримуючись усіх вимог до створення наукової статті.

Завдання 5. Зредагуйте подані речення, запишіть правильні варіанти.

1. Характеристика на студентку 4 курсу являється необхідною у списку документів справи. 2. Прийменники у сучасній українській мові зустрічаються дуже часто. 3. Автор намагається розповісти про основні помилки тексту, більше того, наводить багато удачних прикладів. 4. Цього року на фермі зібрали двісті з лишнім тонн пшениці. 5. Роботу потрібно здати до 1 грудня, у противному випадку студент буде відрахований. 6. Вчора ми зателефонували до хворого товариша. 7. Я не зміг прийти на заняття, бо упав і при падінні пошкодив ногу. 8. Прошу прийняти міри по відношенню до мого сусіда, який після 11 години вечора робить ремонт приміщень квартири. 9. Він своїми

очима бачив, як товариш виходив з будинку. 10. У дівчини завжди була своя особиста думка.

Завдання 6. Відредагуйте текст.

За користність й необхідність фізичних вправ відомо усім. Самий доступний вид фізичних вправ — ходьби. Особливо корисна вона людям, ведучим малоактивний спосіб життя. Ходячи, тренуються м'язи, серцевосудинна і дихальна системи. Ходити можна в любую погоду, в любую пору, але краще через 1—1,5 годин після їжі. Людям, котрі хочуть зменшувати вагу, дозволяється виходити на прогулянку зразу по прийманні їжі.

Ось, кілька порад починаючим тренуватися в ходьбі. Завжди намагайтесь підніматися на свій поверх по сходам. Припинивши користуватись ліфтом, добре розвивається гнучкість колінних й тазостегнових суглобів. Ноги на землю ставте усією своєю стопою. Руки слід легко зігнути в лікті. Ходьба корисна тільки тоді, як що ходять швидким кроком. Повільна ходьба майже не дає навантаження на організм, тому краще пройти менше але швидко. Починаючи тренування тривалістю 10 хвилин, поступово на кінець третього місяця заняття воно доводиться до 40-50 хвилин. Якщо в час прогулянки ви втомились - то пройдіть невелику відстань повільним кроком.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Виступ із науковим повідомленням

Мета: оволодіння культурою усного виступу; опанування композиційно-логічної побудови усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.

План

1. Риторика наукової мови – нова ідеологія наукового текстотворення та текстосприймання. Риторична організація наукових текстів.
2. Усна наукова комунікація. Мовні відмінності усної і письмової форм наукового мовлення.
3. Тема як предмет наукової розмови (доповіді, виступу).
4. Композиційно-логічна побудова усної наукової доповіді, повідомлення, виступу.
5. Основні структурні елементи виступу.
6. Ілюстративний матеріал, сухі факти й цифри «вголос».

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

Завдання 1. Укладіть термінологічний словник, подавши визначення термінів: *дикція, дискусія, електронна презентація, мовна майстерність, наголос, наукова доповідь, наукова конференція, науковий виступ, риторика.*

Завдання 2. Поставте наголоси у словах. Складіть із ними 3 речень у науковому стилі.

Визвольний, віршовий, дано, дециметр, диспансер, зручний, гуртожиток, однаковий, правописний, разом, сімдесят, старий, форзац, центнер, щодобовий.

Завдання 3

Підготуйте план виступу на одну з тем, поданих нижче. Назвіть етапи підготовки виступу, опишіть аудиторію, перед якою ви хотіли б виступити з цією промовою.

Теми виступу: 1) «Моя професія –педагог»;

2) «Ніхто не робиться майстром, не тренуючись в майстерності» (Ян Коменський);

3) «Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає» (Хосе-Марія Арце)

Завдання 4

Прослухайте публічні виступи українських науковців. Проаналізуйте один із них за схемою, скориставшись пам'яткою «Схема аналізу публічного виступу»

Завдання 5

Підготуйте письмово (обсягом не більше, ніж на 3-4 хвилини) промову відповідно до ситуації: «Ви – вчитель молодших класів і водночас працюєте над дослідженням (за темою вашої магістерської роботи), наприклад, над удосконаленням методики викладання певних тем з певного навчального предмету початкової школи, чи над дослідженням учнівського колективу і т.п. Вам необхідно виступити перед батьками своїх учнів з короткою доповіддю про дослідження, переконати їх у його важливості для формування особистості дітей, щоб батьки сприяли і вам, і дітям у цій справі».

Скористайтеся порадами академіка А. Г. Наумівця «Як підготувати наукову доповідь» за брошурою «Ви віч-на-віч з аудиторією». URL: <http://aphd.ua/yak-pidhotuvaty-naukovu-dopovid-porady-vid-akademika-ah-naumivtsia/>

Завдання 6. Підготуйте за темою вашого магістерського дослідження 1) доповідь (6-7 сторінок) на щорічну студентську конференцію; 2) електронну презентацію цієї доповіді (на 8 слайдів) і апробуйте їх перед аудиторією (виступ на 5 хвилин).

Для створення доповіді скористайтеся порадами, вміщеними у пам'ятці «Як створити наукову доповідь (публічний виступ).

Для створення електронної презентації скористайтеся матеріалами джерела Семеног О.М. Культура наукової української мови. Київ: Академія, 2012. С.133-141

Завдання 7. Проаналізуйте виступ колеги, підготовлений до завдання 6, скориставшись пам'яткою «Схема аналізу публічного виступу».

Завдання 8. Проаналізуйте електронну презентацію наукової доповіді свого колеги, дотримуючись таких критеріїв:

- чи привертає увагу електронний текст презентації,
- інформаційність тексту,
- дотримання мовних норм у тексті,
- шрифт, чи набраний текст оптимальним шрифтом,
- використання малюнків;таблиць, схем, діаграм, доцільність їх використання,
- наявність анімаційних ефектів та їх доцільність,
- підкреслення, виділення тексту кольором, великими буквами,
- естетичність слайдів. Кольорова гама проєкту,
- чи дотримана науковість презентації,
- чи оптимально дібраний обсяг інформації,
- чи правильно вибрана послідовність слайдів.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Мовна особистість педагога-дослідника

Мета: визначення ролі і місця науково-дослідної роботи в сучасних закладах освіти; аналіз мовно-фахові компетентності молодого дослідника;

формування мовнокомунікативної, мовнотермінологічної, дослідницької компетентності здобувачів освіти.

I. Повторити питання

1. Роль і місце науково-дослідної роботи в сучасних закладах освіти.
2. Мова професійної діяльності людини.
3. Про функціонування державної мови в науковій сфері.
4. Мовна особистість науковця.
5. Вияв рівнів мовної культури науковця (за класифікацією Л.І.Мацько).
6. Мовно-фахові компетентності молодого дослідника.
7. Мовнотермінологічна компетентність.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

II. Підготувати реферат

«Українська наукова мова у працях мовознавців і термінологів»,
«Шляхи формування мовної особистості дослідника».

III. Завдання 1.

Підготуйте повідомлення на тему «Наука чужою мовою не пускає коріння».

Завдання 2. Оцініть виступи ваших товаришів, використовуючи карти спостережень.

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ № 1

ЕЛЕМЕНТИ МОВЛЕННЯ	ДОБРЕ	МОЖНА ПОПРАВИТИ
Фонаційне дихання		
Темп мовлення (повільний, середній, швидкий)		
Ритм		
Паузи		
Сила голосу		
Інтонація		
Дикція		
Артикуляційна база		
Орфоепічні норми		
Слововживання		

(зрозумілість слів, правильна сполучуваність)		
Граматична правильність		
Образні засоби		

КАРТА СПОСТЕРЕЖЕННЯ № 2

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ	ДОБРЕ	МОЖНА ПОПРАВИТИ
Зоровий контакт		
Поза тіла		
Жестикуляція		
Міміка		
Динаміка поведінки (психологічна характеристика)		

Завдання 3. Проаналізуйте заголовки наукових статей у фахових (педагогічних) виданнях. З'ясуйте особливості оформлення заголовків наукових статей.

Завдання 4. Підготуйте і проведіть в групі бесіду «Мовна особистість науковця».

Завдання 5. Підготуйте план наукової конференції на тему «Актуальні проблеми підготовки вчителя початкових класів у закладі вищої освіти».

Завдання 6. Виконайте запропоновані тести.

1. Визначте одну з основних ознак науки як специфічної сфери людської діяльності:

- а) наявність хаотичних і неупорядкованих знань;
- б) виключна теоретична значущість виконуваного дослідження;
- в) наявність наукової проблеми, об'єкта і предмета дослідження.

2. Позначте установу, яка забезпечує єдину державну політику в галузі науки:

- а) Державний комітет України з питань науки і технологій;
- б) Національна академія наук України;
- в) Міністерство освіти і науки.

3. Позначте правильне визначення наукової гіпотези:

а) найбільш надійні аргументи як для доказу, так і для спростування будь-яких теоретичних тверджень;

б) певне припущення, що висувається для пошуку істини;

в) усвідомлення питань, для відповіді на які недостатньо наявних знань.

4. Укажіть форми наукових знань:

а) наукова концепція, наукові факти, наукова теорія;

б) автореферат, магістерська робота, наукова гіпотеза;

в) наукова стаття, наукова ідея, монографія.

5. Позначте універсальні методи наукового пізнання:

а) вимірювання, аксіоматизація, моделювання;

б) абстрагування, синтез, дедукція;

в) формалізація, опис, аналіз.

6. Укажіть стійкі словосполучення, що використовуються в текстах наукового стилю:

а) не тепер, так в четвер; березова каша; авгієві стайні;

б) вивчення проблеми; організація експерименту; енциклопедичний словник;

в) підбити підсумки; квартальний звіт, документація з контрактних питань.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Мовні особливості наукового стилю української мови

Мета: аналіз мовних особливостей наукового стилю української мови; формування мовнокомунікативної, мовнотермінологічної, дослідницької компетентності здобувачів освіти.

I. Повторити питання.

1. Типові порушення норм наукового стилю.

2. Спеціальні графічні засоби: формули, таблиці, схеми, графіки, креслення.

3. Жанри усного мовлення: діалогічні (дискусія, дебати, полеміка), монологічні (доповідь, лекція, повідомлення, звіт).

4. Комунікативні цілі і завдання усного наукового мовлення: повідомлення, переконання, схвалення, обговорення, пояснення.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

II. Підготувати реферат

«Наукова і технічна термінологія. Основні вимоги до термінів»,
«Фразеологізована термінологія і кліше».

III. Завдання 1. Підготуйте повідомлення про словники української мови (орфографічний, тлумачний, фразеологічний, синонімів тощо).

Завдання 2. Здійсніть лексичний аналіз науково-навчального тексту за обраним фахом (обсяг до трьох сторінок), класифікувавши лексику наведеними групами: а) загальнонаукова; б) власне термінологічна; в) слова-організатори думки; г) слова-конкретизатори думки; д) слова-домінанти (ключові слова).

Визначте функції кожної лексичної групи.

Завдання 3. З'ясуйте, який відмінок іменника та чому переважає в науковому тексті. Проілюструйте переконливими прикладами свою відповідь.

Завдання 4. Доведіть, якими частинами мови і чому найчастіше представлений підмет у науковому тексті. Проілюструйте свою відповідь прикладами.

Завдання 5. Визначте інформаційну роль порядку слів у науковому тексті, з'ясувавши, де і чому міститься основна інформація.

Завдання 6. З'ясуйте, які види простих і складних речень та чому домінують у науковій літературі. Наведіть приклади.

Завдання 7. Поясніть, у чому виражається сувора нормативність уживання морфологічних форм частин мови в науковому стилі.

Завдання 8. З'ясуйте, які частини мови маловживані у науковому тексті. Чому?

Завдання 9. Підготуйте рекламу одного з електронних словників, врахувавши його мету, оптимальний обсяг інформації на слайді, вікові особливості глядачів, специфіку сприйняття інформації з екрана, вплив кольору фону і шрифту на розуміння інформації.

Завдання 10. Поясніть, яку роль відіграє порядок слів у писемній науковій мові та як ви розумієте принцип «лінійної» презентації інформації в науковій прозі. Проілюструйте свою відповідь прикладами.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Композиція писемного наукового тексту

Мета: визначення способів викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення; формування мовнокомунікативної, мовнотермінологічної, дослідницької компетентності здобувачів освіти.

I. Повторити питання.

1. Операційна обробка наукового тексту.
2. Виписки, помітки в науковому тексті.
3. Способи викладу в науковому тексті: опис, міркування, розповідь, повідомлення.
4. Наукові тексти-міркування і тексти-докази: семантико-стилістичне розмежування.
5. Індуктивно-дедуктивний і дедуктивно-індуктивний виклад.
6. Міркування-визначення, міркування-порівняння, міркування-доказ і міркування загального типу.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

II. Підготувати реферат

Використання словників і довідкової літератури в роботі з науковим текстом

III. Завдання 1. Поясніть цілі складання плану джерела наукової інформації.

Завдання 2. Схарактеризуйте, порівнявши, різні види планів текстів та назвіть сфери їх практичного використання.

Завдання 3. З'ясуйте, який вид плану в науковій роботі студента домінує і чому. Проілюструйте відповідь переконливими прикладами.

Завдання 4. Схарактеризуйте цілі конспектування письмових та усних джерел наукової інформації в навчальній та професійній сферах.

Завдання 5. Поясніть відмінність плану від тез і конспекту джерела наукової інформації.

Завдання 6. Проаналізуйте свої конспекти лекцій з різних опановуваних навчальних дисциплін, з'ясуйте їх переваги та недоліки і складіть для себе пам'ятку.

Завдання 7. Сформулюйте основні вимоги до плану й конспекту джерела наукової інформації.

Завдання 8. Відтворіть по пам'яті алгоритмічний припис до складання плану джерела наукової інформації. Прокоментуйте найскладніші "кроки" мисленнєво-мовленнєвих дій при підготовці планів різних видів.

Завдання 9. Відтворіть по пам'яті алгоритмічний припис до конспектування: а) друкованого джерела наукової інформації; б) усного джерела наукової інформації. Прокоментуйте найскладніші "кроки" мисленнєво-мовленнєвих дій при підготовці цих видів конспектів.

Завдання 10. Адресуйте практичні поради укладачу різних видів плану друкованого й усного джерела наукової інформації фахової тематики.

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Мовне оформлення результатів наукової роботи

Мета: оволодіння нормами мовного оформлення наукової роботи; формування мовнокомунікативної, мовнотермінологічної, дослідницької компетентності здобувачів освіти.

I. Повторити питання.

1. Мовні недоліки наукових робіт (кваліфікаційних робіт, статей, тез, рефератів).

2. Експресивно забарвлені слова в неекспресивному мовленні.

3. Помилки у вживанні фразеологічних зворотів, синонімів, неправильне використання запозиченої лексики.

4. Граматичні помилки: помилки словотворення.

5. Порухення принципу узгодження, керування, зв'язку між підметом і присудком.

6. Помилки в побудові речень з дієприслівниковим зворотом, у реченнях з однорідними членами.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

II. Підготувати реферат

«Лексичні помилки: змішування паронімів, мовленнєва недостатність і надмірність»,

«Цитація. Змішування прямої і непрямої мови».

III. Завдання 1. Адресуйте практичні поради укладачу конспекту друкованого й усного джерел наукової інформації фахової тематики.

Завдання 2. Опрацюйте наукову статтю (параграф, розділ підручника тощо) актуальної тематики з обраної вами спеціальності. «Згорніть» («спакуйте») інформацію наукового джерела до рівня номінативного плану та стислого конспекту. Здійсніть само- і взаємоконтроль виконаної роботи та з'ясуйте рівень якості підготовлених плану й конспекту і їх відповідність вимогам алгоритмічних приписів.

Завдання 3. Наведіть і прокоментуйте дефініції понять «план» і «конспект» у контексті навчальної, науково-дослідної та професійної діяльності.

Завдання 4. Проілюструйте сполучальні властивості термінів «план» і «конспект», склавши з ними словосполучення за двома моделями: «прикметник (дієприкметник) + іменник», «іменник у Н.в. + іменник у Р.в.».

Завдання 5. Поясніть, чому в номінативних планах наукових джерел переважно використовують віддієслівні іменники (наприклад, здійснення, розробка, огляд), а не дієслова.

Завдання 6. Проаналізуйте в аспекті виконуваних функцій план (зміст) підручника, навчального посібника (або їх окремого розділу) з опановуваної дисципліни.

Завдання 7. Обґрунтуйте, зміст якої з трьох запропонованих назв джерела науково-навчальної інформації (Публічне мовлення / Специфіка

публічного мовлення / Культура публічного мовлення) якнайточніше розкриває наведений план.

- 1) Цілі та завдання публічного мовлення.
- 2) Якісні та кількісні параметри публічного мовлення.
- 3) Види та жанри публічного мовлення.
- 4) Сучасний етикет публічного мовлення.

Завдання 8. Запропонуйте, аргументувавши, перший пункт до наведеного без нього плану розділу «Основи полемічного мистецтва» в навчальному посібнику з риторики для студентів.

- 1) ..?
- 2) Сутність, різновиди та функції публічного спору.
- 3) Історичні витоки публічного спору.
- 4) Полемічні правила і прийоми.
- 5) Алгоритмічний припис для учасників дискусії, полеміки.
- 6) Етикет полеміста.
- 7) Ознаки ораторського таланту і риси індивідуальності в полемічному мистецтві.

Завдання 9.

Сформулюйте і деталізуйте підпунктами (а, б, в, г) останній пункт для наведеного без нього плану розділу «Стилістика» в навчальному посібнику з української мови для студентів.

- 1) Основні поняття стилістики.
- 2) Стилї мови і стилї мовлення.
- 3) Стилістична система української мови.
- 4) Стилістичні засоби української мови.
- 5) Розмовний стиль.
- 6) Художній стиль.
- 7) Публіцистичний стиль.
- 8) Офіційно-діловий стиль.
- 9) ..?

Завдання 10. Підготуйте і проведіть в групі «Круглий стіл» на тему «Мій друг словник».

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Мовленнєва поведінка в усній науковій дискусії, полеміці

Мета: оволодіти культурою усного виступу, культурою наукового спілкування, дискусії.

I. Повторити питання.

1. Правила коректного ведення дискусії.
2. Наукова полеміка. Коректні полемічні прийоми.
3. Вербальні і невербальні засоби встановлення і підтримки контакту оратора з аудиторією.
4. Емоційність і коректність виступу.
5. Основні види аргументів.
6. Суперечка як основа професійної дискусивно-полемічної мови.

Література: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9.

II. Підготувати реферат

«Оратор і аудиторія. Мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації»,

«Монологічні (доповідь, повідомлення, виступ) та діалогічні (наукова бесіда, дискусія) жанри усного наукового мовлення».

III. Завдання 1. Сформулюйте мету наукової роботи. Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 2. Схарактеризуйте вимоги до студентської наукової роботи.

Завдання 3. З'ясуйте, що є спільного й відмінного між текстом наукової статті та анотації, реферату, рецензією на неї.

Завдання 4. Назвіть основні компоненти наукової доповіді та статті.

Завдання 5. Проілюструйте прикладами бібліографічний опис (вихідні дані) газетної (журнальної) статті, статті зі збірника, колективної монографії, книги. Визначте спільні й відмінні вимоги.

Завдання 6. З'ясуйте, якими мають бути за кількістю та обсягами цитати в тексті наукової доповіді й статті і що, яким чином і чому на ці параметри впливає.

Завдання 7. Назвіть обов'язкові вимоги до оформлення цитат у науковій роботі. Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 8. Поясніть, як ви розумієте поняття «некоректне цитування» з наукових джерел та як запобігти цьому авторові наукової роботи.

Завдання 9. Сформулюйте всі правила наведення та оформлення цитат і проілюструйте їх прикладами на матеріалі опановуваних дисциплін.

Завдання 10. Підготуйте електронну презентацію Вашої кваліфікаційної роботи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Академічне письмо: навч. посібн. / уклад Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг, 2019. 130 с.
2. Баган М.П. Культура української наукової мови: посібн. для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с.
3. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика : навч.-метод. посібн. Київ : Університетська книга, 2023. 108 с.
4. Колоїз Ж.В. Українська наукова мова : практикум. Кривий Ріг: КДПУ, 2017. 135 с.
5. Колоїз Ж.В. Академічне письмо та риторика : практикум. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 196 с.
6. Лисенко Н.О., Піддубна Н.В., Тележкіна О.О. Культура наукової мови: навч. посібн. Харків : Тім Пабліш Груп, 2015. 271 с.
7. Ревуцька С.К., Шапран Д.П., Зінченко В.М. Наукова українська мова : конспект лекцій. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 119 с.
8. Семеног О.М. Культура наукової української мови : навч. посібник. 2-е вид. Київ : Академія, 2012. 216 с.
9. Семеног О., Фаст О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід : навч. посібн. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2015. 221 с.
10. Ткачук О.В., Наконечна Л.Б. Сучасне українське наукове мовлення : навч.-метод. посібн. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2018. 160 с.
11. Шапран Д. П. Наукова українська мова : метод. рекомендації до вивчення дисципліни для студ. усіх спеціальностей ден. та заочн. форм

навчання / уклад. Д. П. Шапран; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. українознавства. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2017. 73 с.

Додаткова

12. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови : навч. посібн. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 256 с.

13. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ, 2019. 207 с.

14. Культура української мови та практична стилістика : збірник вправ / Л.Г. Погиба, Л.М. Голіченко, Н.В. Кавера, І.В. Житар. Київ : Кондор-Видавництво, 2015. 202 с.

15. Літературна норма і мовна практика: монографія / Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Коць Т. А. та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф», 2013. 320 с.

16. Мовна особистість в освітньому просторі : монографія / за заг. ред. І.Д.Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 142 с.

17. Романченко А.П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу : комунікативні аспекти. Одеса : Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова, 2019. 541 с.

18. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.

19. Стилiстика української мови: навчально методичний посiбник / упорядники: А. С. Попович, Л. М. Марчук; за ред. А. С. Попович. Кам'янець-Подiльський : Кам'янець-Подiльський національний унiверситет iменi Iвана Огiєнка, 2017. 172 с.

20. Типологія помилок у науковому тексті : зб. наук. пр. / за ред. Т.В.Симоненко. Черкаси, 2011. 119 с.

21. Український правопис. НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні: Інститут української мови. Київ : Наукова думка, 2019. 92 с.

Інформаційні ресурси

22. Лінгвістичний портал з української мови. URL : www.mova.info .

23. Український правопис. URL : www.pravopys.net .

24. Сайт Інституту мовознавства ім. О. Потебні. URL : <http://www.inmo.org.ua>

25. Словники он-лайн. URL : www.rozum.org.ua .

26. Словники України. URL : <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua> .

27. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL : <http://www.slovnyk.net> .

28. Українська мова : Енциклопедія. URL :
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>